

A NYILVÁNOS KÖNYVTÁRAKTÓL A NYILVÁNOS SZOLGÁLTATÁSOKAT NYÚJTÓ KÖNYVTÁRAKIG*

A 2004-es évben kiszélesedett a nyilvános könyvtárak fogalomköre; ebben az esztendőben megteremtődtek a jogszabályi alapok a kistérségi ellátás és az érdekeltségnövelő támogatás terén, megalapozva a korszerűbb könyvtári ellátást. Mielőtt rátérnék e változások bemutatására, lássuk, hogyan alakult a nyilvános könyvtárak jegyzéke a tavalyi évhez képest¹.

2004-ben az NKÖM Könyvtári Főosztálya által vezetett Nyilvános könyvtárak jegyzéke a korábbi évekhez hasonlóan ismét két jegyzékkel, nevezetesen a 8 és a 9². jegyzékkel bővült. Összesen 111 könyvtár jelentkezett, melyből 67 könyvtár, vagyis a jelentkezők 60 százaléka került fel a jegyzékre (2003-ban ez az arány 79 százalékos volt). A 2003. év végi állapothoz képest³ 2071-ről 2138-ra nőtt volna a Nyilvános könyvtárak jegyzékén szereplő könyvtárak száma, ha a 8. jegyzéken nem töröltünk volna két könyvtárat.

A 8. jegyzékről két községi könyvtárat töröltünk. Szóc Község Önkormányzatának Képviselő-testülete tárgyi és személyi feltételek hiánya miatt úgy határozott, hogy visszavonja a Községi Könyvtár alapító okiratát. Az intézmény működtetéséhez szükséges további előirányzatot a Polgármesteri Hivatal költségvetésének szakfeladatán biztosítja. Az NKÖM Könyvtári Főosztálya szakfeladaton gazdálkodó könyvtárat az első megjelenést követően már nem vesz fel a jegyzékre, hisz jogilag akkor látja biztosítottnak a könyvtár folyamatos működését, ha az önkormányzat garantálja, hogy legalább a könyvtár éves állománygyarapítási keretéről a könyvtáros dönthet szakmai indokok alapján.⁴

A másik jegyzékről törölt könyvtár a Pusztamérges Községi Közművelődési Könyvtár volt, mivel az önkormányzat értesítést küldött, hogy a könyvtár részben önállóan gazdálkodó jogi személyi státuszát megszüntette. Azonban 2004. októberében a Képviselő-testület hiteles, módosított Alapító okiratot küldött, ezért a pusztamérgesi Községi Könyvtár a 9. jegyzékre ismét felkerült.

A városi könyvtárak közül a putnoki Péczeli József Általános Művelődési Központ. Városi Könyvtár végre felkerült a 8. jegyzékre⁵.

A köztársasági elnök az 52/2004. (V. 25.) KE határozat értelmében 2004-ben 18 nagyközségnek adományozott városi címet. A 18 újdonsült város közül két Pest megyei településen nem működik nyilvános könyvtár⁶, a maradék 16 várossá nyilvánított nagyközség közül 2004 év végéig mindössze hat küldte be a Könyvtári Intézetbe a hiteles, módosított alapító okiratát.

* Megjelent a Könyv Könyvtár Könyvtáros 2005. 5. számában.

¹ Hangodi Ágnes: A nyilvános könyvtárak jegyzékének 2003. évi állapotáról = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2004. 3. sz. 7-21. p.

² Kulturális Közlöny, 2004. 9. sz. 602-610. p.; Kulturális Közlöny, 2005. 2. sz. 74-100. p.

³ Vö.: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2004. 3. sz. 7. p.

⁴ Ezért a fenntartóknak azt szoktuk javasolni, hogy erre vonatkozóan használják a „polgármesteri hivatal részjogkörű költségvetési egysége” megfogalmazást. Ez a jogszabály szerint [217/1998. (XII.30.) Korm. rendelet az államháztartás működési rendjéről, 2. § 40. pont és 15. § (4)] elfogadható.

⁵ Vö.: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2004. 3. sz. 7. p.

⁶ Dunavarsány és Örkény

Műhely

Az 1997. évi CXL. tv. 67. § értelmében a városokban elsősorban önálló intézményben kell a nyilvános könyvtári ellátást biztosítani.

Dunavarsány 2004-ben kérvényezte a nyilvános könyvtárak jegyzékére való felvételét. Kérelmét el kellett utasítanunk, mivel a beküldött alapító okirat szerint az önkormányzat nem költségvetési szervként tartja nyilván a könyvtárat, hanem az önkormányzat költségvetésében szakfeladatként szerepelteti a könyvtári állománygyarapítást. Ezzel szemben Örkény (ahol 2002. októberében szakfelügyeleti vizsgálat is volt) az első jegyzékről⁷ történt elutasítása óta továbbra sem kérte jegyzékre történő felvételét. A 2003-ban várossá nyilvánított nagyközségek közül⁸ még Bábolna és Nyékládháza hiteles, módosított alapító okiratát várjuk.

A nyilvános könyvtárak jegyzéke 2002-2004

Alaptevékenység	2002	2003	2003. törlés	2004. május	2005. január	2004. törlés	2002- 2004 összesen
Megyei könyvtári feladatok ellátása	19						19
Városi könyvtári feladatok ellátása	219	5					224
Városi és országos szakkönyvtári feladatok ellátása	1						1
Városi és iskolai könyvtári feladatok ellátása	42		-11	1			32
Községi könyvtári feladatok ellátása	1132	38	-1	10	18	-2	1195
Községi és iskolai könyvtári feladatok ellátása	455	27		14	10		506
Nemzeti könyvtári feladatok ellátása	1						1
Nemzeti gyűjtőkörű és egyetemi könyvtári feladatok ellátása	1						1
Digitális könyvtári feladatok nyilvános könyvtári ellátása	1						1
Országos szakkönyvtári feladatok ellátása	9						9
Szakkönyvtári feladatok ellátása	28	5	-1	4	7		43
Egyetemi könyvtári feladatok ellátása	30						30
Főiskolai könyvtári feladatok ellátása	35	1	-4	1			33
Egyházi könyvtári feladatok nyilvános könyvtári ellátása	14	2					16
Egyházi és iskolai könyvtári feladatok nyilvános könyvtári ellátása	2						2
Iskolai könyvtári feladatok nyilvános könyvtári ellátása	1			1			2
Munkahelyi könyvtári feladatok nyilvános könyvtári ellátása	16		-1				15
Munkahelyi és városi könyvtári feladatok nyilvános könyvtári ellátása	5				1		6
ÖSSZESEN	2011	78	-18	31	36	-2	2136

2004-ben összesen 34 könyvtár kérelmét utasította el a NKÖM Könyvtári Főosztálya, ezek 88 százaléka községi könyvtár volt. Az elutasítottak fele *szakfeladaton* működteti a könyvtárat. Az elutasítás további okai között szerepel az esetek 30 százalékában, hogy a *vezető kinevezési rendje* vagy teljes egészében

⁷ 2000. június. 16.

⁸ 95/2003. (VI. 16.) KE határozat

hiányzik az alapító okiratból, vagy helytelenül szerepel benne, hiszen a könyvtár vezetőjét nem nevezheti ki pl. az iskola igazgatója, csak a képviselő-testület. Az elutasítottak alapító okiratának ugyancsak 30 százaléka egyáltalán nem, vagy hibásan tartalmazza az alaptevékenységet. Megfigyelhető, hogy az *alaptevékenység leírása* sok esetben távol áll a törvény szövegétől, esetleg teljesen hiányzik az alapító okiratból, vagy csak a KSH szakfeladat szerinti besorolást tartalmazza, amely szakmailag nem tekinthető a könyvtár vonatkozásában az alaptevékenység pontos megfogalmazásának. Ezeket az alapfeladatokat a törvény pontosan megfogalmazza. A könyvtári tevékenység tekintetében az ellátandó alapfeladatokat az 1997. évi CLX. tv. 55. és 65. §-a rögzíti, szakmailag ez az, melyet az alapító okiratban rögzíteni kell. Természetesen az alaptevékenység hiányos vagy szűkszavú megfogalmazása *önmagában* még nem jelent automatikus elutasítást a jegyzékről.

Szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy a jegyzékre való felvételhez csak *hitelesített okiratot* tudunk elfogadni (fénymásolatot nem!).

Tavaly előfordult, hogy az egyik község a jegyzékre kerülés érdekében - miután az alapító okiratban végrehajtotta az általunk kért módosításokat - visszadátumozta azt. Így sajnos, az egész okirat elveszti érvényességét, mivel olyan jogszabályra hivatkozik, nevezetesen az 1997. évi CXL. tv.-re, amely akkor még nem is volt hatályban. Ezért fontos tehát figyelni az okiratok *keltezését*, mivel kétséges azoknak a hitelessége, amelyek az előbb említett törvény megjelenése előtt keletkeztek.

A 8. jegyzékről elutasított 14 könyvtár közül öt önkormányzat⁹ azonnal reagált a minisztérium levelére, és módosította az alapító okiratát, így felkerülhettek a 9. jegyzékre. Közülük Pásztori - miután újból felkerült a jegyzékre - 2005. februárjában értesített a képviselőtestület döntéséről, miszerint a település könyvtárát, mint önálló intézményt megszüntetik, ezentúl az önkormányzat a nyilvános könyvtári szolgáltatást megrendeléssel biztosítja.

Az 1997. évi CXL. tv. 64. §-a szerint a települési könyvtári ellátás a települési önkormányzatok *kötelező* feladata. Ezt a feladatot az önkormányzatok könyvtárfenntartással (önállóan vagy társulásban) teljesíthetik, vagy lakosaik számára ezt a szolgáltatást megrendelhetik egy nyilvános könyvtártól.

A törvény megjelenése óta elsősorban azokat a településeket tudta az ágazati irányítás támogatni, amelyek a feladatot intézmény fenntartásával látták el. Az önálló alapító okirattal rendelkező intézmények kerülhettek fel a nyilvános könyvtárak jegyzékére, és kizárólag a jegyzéken szereplő könyvtárak igényelheték az érdekeltségnövelő támogatást, valamint a különböző pályázatokon is *elsősorban* e könyvtárak indulhattak. **2005-től azonban újabb lehetőségek állnak rendelkezésre**, és a képviselő-testület választhat, hogy milyen formában teljesíti a törvényben megszabott kötelező feladatát, a könyvtári ellátás biztosítását.

Amennyiben a képviselő-testület úgy dönt, hogy települési könyvtárat tart fenn, akkor az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. tv. 88. §-a szerint el kell készíteni a könyvtár alapító okiratát.

A másik lehetőség, hogy a települési könyvtári ellátást nyilvános könyvtár szolgáltatásával megrendelésével teljesíti az önkormányzat. Ebben a helyzetben jelentős változást hozott a 23/2004. (XI.20.) NKÖM rendelet, amelynek 6. §-a módosítja a könyvtári és közművelődési érdekeltségnövelő támogatásról szóló

⁹ Méhtelek, Mezőcsokonya, Pásztori, Vizslás, Zákány

4/2004. (II.20.) NKÖM rendeletet. *Ennek értelmében az a helyi önkormányzat is igényelheti az érdekeltségnövelő támogatást, amely nem tart fenn nyilvános könyvtárat, de a könyvtári szolgáltatásokat társulás vagy megrendelés útján biztosítja.*

Az érdekeltségnövelő támogatás minimális összegére vonatkozó szabály kizárhat egyes önkormányzatokat a támogatásból, mód van azonban arra, hogy ezek az önkormányzatok a megrendelt szolgáltatást nyújtó könyvtár közvetítésével mégis hozzájussanak a támogatáshoz. A lehetőséget *az önkormányzat és a szolgáltató könyvtár közötti megállapodásban kell erre megteremteni, ezért a szerződések megírása, ill. módosítása során a következőkről kellene megállapodni:*

1. A szerződés azt rögzíti, hogy milyen szolgáltatásokat rendel meg az önkormányzat. Rendelkezni kell a beszerzett könyvtári dokumentumok tulajdonáról, a finanszírozási kérdésekről, a nyilvántartás és az elszámolás rendjéről. Ha a szolgáltató könyvtár a könyvtári szolgáltatások körében *dokumentum-beszerzést* is végez az önkormányzat által *kifejezetten* erre a célra átadott pénzeszközök felhasználásával, vezeti a nyilvántartást, akkor *január 31-éig ki kell állítania egy igazolást az önkormányzatnak az előző évi ténylegesen állománygyarapításra fordított összegről*, hogy az önkormányzat eleget tudjon tenni a február 20-ai jelentési kötelezettségének. Amennyiben a megrendelő önkormányzat maga igényli az érdekeltségnövelő támogatást, úgy az abból vásárolt dokumentumoknak, technikai eszközöknek az önkormányzat tulajdonába kell kerülniük.
2. Azon önkormányzatok, amelyek a 4/2004. (II. 20.) NKÖM rendelet 7. §. (9) bekezdése alapján nem lennének jogosultak a támogatásra, egyrészt adhatnak a szerződésben olyan felhatalmazást, hogy a szolgáltató könyvtár a saját adataival együtt teljesítse az adatszolgáltatást, és így a szolgáltató könyvtár közvetítésével juthatnak hozzá a támogatáshoz. Ez esetben a szerződésben azt is rendezni kell, hogy milyen alapon, kit illet a beszerzett dokumentumok tulajdona és hogyan kerülnek a könyvtári dokumentumok a szolgáltatást megrendelő önkormányzat használatába.
3. A 4/2004. (II. 20.) NKÖM rendelet 6. §. (1) bekezdése értelmében a támogatás maximum 30 százalékát technikai eszközök beszerzésére is fordíthatja az önkormányzat, abban az esetben azonban, ha az igényelhető támogatás alacsony összege miatt felhatalmazza az önkormányzat a megrendelt szolgáltatásokat teljesítő könyvtárat a támogatás igénylésére, ezt a támogatást teljes mértékben könyvtári dokumentumok beszerzésére célszerű fordítani.

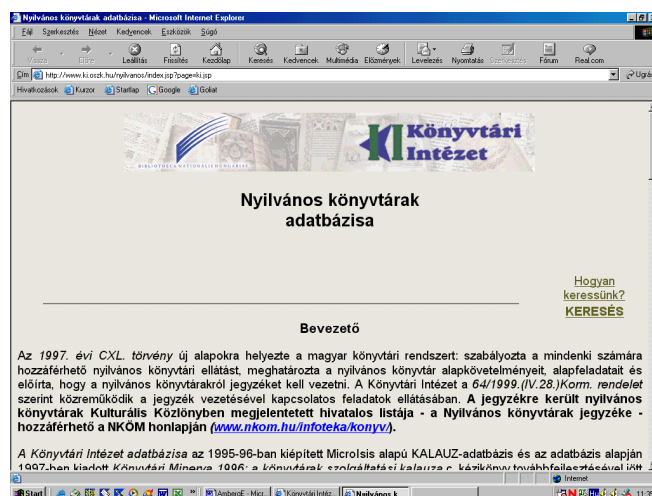
A beszerzett könyvtári dokumentumok *tulajdonviszonyát* különösen fontos a szolgáltató könyvtár és a szolgáltatást megrendelő önkormányzat közötti megállapodásban rögzíteni, mivel az elmúlt években az Állami Számvevőszék ellenőrizte, hogy az önkormányzatok a támogatás felhasználása során jogszerűen járnak-e el, és azon önkormányzatoknál, ahol nem az önkormányzat tulajdonába került a dokumentum, illetve a szerződés nem szólt a tulajdonviszony rendezéséről, a támogatás megvonását javasolta. Ellátó rendszeri közös beszerzés esetén tehát nem járható út az, hogy az ellátó rendszer tulajdonába kerül az önkormányzatok által befizetett érdekeltségnövelő támogatásból beszerzett könyvtári dokumentum, annak az érdekeltségnövelő támogatást igénybe vevő önkormányzat tulajdonába kell kerülnie.

A minisztériumi stratégiával összhangban a 2005. évben a kistelepülések számára jelentős finanszírozási lehetőségek nyílnak meg¹⁰. A *többcélú kistérségi társulások által ellátott egyes közszolgáltatások 2005. évi normatív működési támogatásáról szóló 5/2005. (I.19.) Kormányrendelet* értelmében a kistérségi társulások öt feladatra - közoktatási, szociális, gyermekjóléti, belső ellenőrzési és mozgókönyvtári feladatok ellátásához - igényelhetnek működési célú normatív támogatást 9 milliárd forint értékben. Szemben az első három feladattal az utolsó kettő, így a mozgókönyvtári feladatellátás nem kötelező, hanem választható feladat. Mozgókönyvtári szolgáltatáson ebben a vonatkozásban minden olyan szolgáltatást értünk, amit nem a település önmaga lát el, hanem megrendeli *bármelyik nyilvános könyvtártól és megyei könyvtártól*. A mozgókönyvtári feladatellátási támogatást akkor igényelheti a társulás, ha a társulási szerződésben ezt a feladatot vállalja, továbbá ha a *kistérségből legalább négy olyan önkormányzat megrendeli a mozgókönyvtári szolgáltatást, ahol nincs nyilvános könyvtár (azaz nem szerepel a Nyilvános könyvtárak jegyzékén)*, de biztosítani tud úgynevezett könyvtári szolgáltató helyet a szolgáltatások fogadásához. A támogatás eredményeképpen a társulásban részt vevő településeknek kevesebb helyi forrást kell a könyvtári ellátásra biztosítani, és az így megtakarított pénzeszközökből más hasonlóan fontos helyi feladatokat valósíthatnak meg.

A 2004. évi állapot szerint a települési könyvtárak 70 százaléka szerepel a Nyilvános könyvtárak jegyzékén. Ez a lehetőség elsősorban a **jegyzéken nem szereplő községekben, illetve a kistelepüléseken élők könyvtári ellátását javítja** azáltal, hogy ahol a települési önkormányzat különböző okok miatt nem tud fenntartani nyilvános könyvtárat, ott is eleget tudjon tenni - könyvtári szolgáltatási szerződés megkötésével - a törvény által előírt könyvtárellátási kötelezettségének.

A fentiek ismeretében tehát minden önkormányzatnak mérlegelnie kell, hogy a *kötelező könyvtári feladatellátását* a továbbiakban intézményfenntartással vagy szolgáltatás megrendelésével biztosítja a település lakosainak. Véleményem szerint a fenntartóknak érdemes lenne felvenni a kapcsolatot a megyei könyvtár vezetőjével, illetve a kistérségi társulás elnökével, ők ismerik a lehetőségeket, és segítséget nyújthatnak a döntés meghozatalában.

Amberg Eszter

¹⁰ Fehér Miklós: Kistérségi ellátás = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2005. 2. sz. 3-6. p.